

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Наталія Петрашук – кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької філології Львівського національного університету імені Івана Франка.

Наукові інтереси: лінгвістика тексту, методика викладання німецької мови.

РЕАЛІЗАЦІЯ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ ДО ВИВЧЕННЯ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ

Оксана РІЖНЯК (Кіровоград, Україна)

У статті розглядаються особливості інтегративного підходу при вивченні латинської мови студентами I курсу факультету іноземних мов

Special features of integration approach to studying Latin by the first-year students of the faculty of foreign languages are considered in the article

Реформування вищої освіти в напрямку запровадження кредитно-модульної системи та введення нових державних стандартів [7] вимагає пошуку нових та переосмислення традиційних методів навчання. Важливе місце серед таких нових підходів до навчання займає саме інтеграція знань.

Під інтеграцією (від лат. *integratio* – відновлення, поповнення, від *integer* – цілий) зазвичай розуміють як процес і результат взаємодії елементів (із заданими властивостями), що супроводжується відновленням, встановленням, ускладненням і зміцненням істотних зв'язків між ними на основі достатньої підстави, в результаті чого формується інтегрований об'єкт (система) з якісно новими властивостями, у структурі якого зберігаються індивідуальні властивості вихідних елементів [4: 340].

Існують різні рівні інтеграції: інтеграція в межах теми; інтеграція в межах розділу навчального матеріалу; інтеграція в межах однієї дисципліни; інтеграція в межах споріднених дисциплін; інтеграція між дисциплінами різних циклів і навіть інтеграція як особливий дидактичний принцип навчання. Говорять також про інтеграційні технології в педагогіці, маючи на увазі «дидактичні системи, які забезпечують інтеграцію різнопредметних знань і вмінь, різних видів діяльності на рівні інтегрованих курсів, навчальних тем, навчальних проблем та інших форм організації навчання» [4: 74].

Не маючи змоги в рамках цієї роботи розглянути всі можливі рівні інтеграції, ми зупинимось на особливостях інтегративного підходу при вивченні латинської мови студентами I курсу факультету іноземних мов. Як відомо, латинська мова не відноситься до основних предметів програми підготовки вчителя іноземних мов. Але досвід викладання цієї дисципліни протягом багатьох років дозволяє зробити припущення, що саме цій дисципліні відводиться дуже важлива роль – об'єднання окремих елементів знань з різних дисциплін в більш-менш логічне уявлення про предмет навчання в цілому.

З усією повагою до кредитно-модульної системи, в захист якої вже багато сказано, необхідно відмітити як певну проблему те, що всі знання, які отримують першокурсники, нагадують окремі маленькі елементи, розбиті за модулями, кредитами тощо, які зовсім не обов'язково відразу складаються в певний «пазл» професійної підготовки. Додайте до цього особливості тестування випускників шкіл останніх років, і стане зрозуміло, чому досить пристойні знання студентів-першокурсників з окремих питань та предметів так часто нагадують речі, віддані власником до камери схову, від якої загублені ключі.

Саме таким ключем повинна стати латинська мова, адже давно відомо, що *Nulla est doctrina sine lingua Latina* – Нема науки без латини. Навіть в програмі курсу відображено, що метою вивчення латинської мови, в першу чергу, є здобуття загальнолінгвістичних знань на основі латинської мови, розуміння міжнародної наукової та політичної термінології, лінгвістичних і літературознавчих термінів, підготовка до самостійної наукової роботи, і тільки потім, – засвоєння граматичного строю латинської мови, її лексичного фонду та ін.

Тобто в той час, як більшість освітян тільки починає говорити про необхідність створення новітніх інтегративних курсів, про подолання фрагментарності знань студентів, економію навчального часу, укрупнення дидактичних одиниць [1; 3; 6; 8], в системі філологічної освіти ми вже давно маємо таку дисципліну, апробовану історією всієї цивілізації протягом тисячоріч.

Адже в усьому світі в усі часи класична лінгвістична освіта завжди починалася зі знайомства з класичними мовами, в першу чергу, латиною, яка допомагає студенту при вивченні спеціальних курсів, розвиває логічне мислення, збагачує культуру мовлення, формує ерудицію, прилучає до духовних цінностей цивілізації. Латинська мова має величезний загальноосвітній пізнавальний потенціал, що передбачає збагачення духовного світу, набуття та розширення знань про світову культуру та культуру рідної країни в історичному аспекті.

Українські книжники минулого добре розуміли міжнародне значення латинської мови в Західній Європі, її престижність; цією мовою українські студенти здобували освіту в західноєвропейських університетах, засвоюючи досягнення європейської науки. Латинська мова посідала перше місце в навчальній програмі Києво-Могилянського колегіуму, довгий час була невід'ємною частиною наукового, духовного, адміністративного та культурного життя України, про що свідчить велика кількість латинізмів в сучасній українській мові.

Та і в самій Європі ніколи не відмовлялись від латини як важливого провідника до скарбниці світової культури. В гімназіях Німеччини, Італії, Англії, Франції латина – обов'язковий предмет. Врахуємо також, що латинська мова впродовж багатьох століть була єдиною мовою науки в Європі, в тому числі, української. Латинські терміни є загальноживаними в усіх галузях науки практично всіх сучасних європейських країн.

І хоча відомий вислів видатного римського оратора і письменника Цицерона: *“Non tam praeclarum est scire Latine, quam turpe nescire”* (“Не так почесно знати латину, як ганебно не знати її”) зазвичай цитують представники різних професій, та, в першу чергу, він стосується вивчення латинської мови на факультетах іноземної філології, де воно повинно бути термінологічно спрямованим, інтегрованим зі спеціальними дисциплінами, такими як історична граматики індоевропейських мов, мовознавство, антична і середньовічна література та ін.

Вивчення латинської мови має велике значення для практичного оволодіння різними іноземними мовами, оскільки латинський алфавіт є одним з найпоширеніших у світі.

Великий вплив латинської мови практично на всі сучасні романські мови відмічається також на лексичному та граматичному рівнях. Порівняйте хоча б відмінникові системи іменника або латинські звороти *Acusativus cum infinitivo*, *Ablativus absolutus* з аналогічними в сучасних європейських мовах, згадайте, що *Consecutio temporum* (узгодження часів) у німецькій мові використовується при позначенні попередньої дії. При вживанні кон'юнктива (у непрямій мові) одночасність передається через *Präsens* або *Präterium*, передумання – через *Perfekt* або *Plusquamperfekt* незалежно від часу головного речення. Таких прикладів на різних рівнях порівняння мов можемо наводити до нескінченності.

Ось чому, заперечуючи стан сучасної латинської мови як «мертвої мови», деякі вчені наполягають на тому, що латинська мова продовжує своє існування не тільки як міжнародна мова науковців, а й у сучасних романських мовах: «...современные романские языки – это новые, своеобразные, в силу различных исторических условий, формы проявления латинского языка, последующая естественная ступень его существования и развития» [10: 107].

Практична направленість вивчення курсу латинської мови у вищих навчальних закладах як одна зі складових загального процесу гуманізації освіти полягає також у тому, що для перекладу та граматичного аналізу використовуються відомі вислови та твори видатних античних письменників та історичних особистостей. На практичних заняттях з латинської мови неможливо також обійтись без посилання на точки зору відомих вчених, зокрема філологів-класиків, фахівців з античної науки, культури та стародавніх мов. Саме тому сьогодні прийнято розглядати латинську мову як «важливий засіб інтеграції в

європейський простір» та «один з елементів гуманітарної освіти, важливий засіб міжнародного культурного і наукового спілкування» [1: 19], вона продовжує виконувати функцію основного джерела поповнення термінологій в усіх сферах сучасної науки та техніки. Як і колись, латинська мова – основна мова європейської культури від античності до сьогодення, без якої неможливо самостійного усвідомлення цієї культури. Та найголовніше, латинська мова – це один з найважливіших засобів підвищення рівня філологічної освіти.

Розглянемо детальніше, в чому ж полягають великі інтегративні можливості цього курсу.

За програмою, крім оволодіння певним лексичним і фразеологічним матеріалом, студент повинен засвоїти багато лінгвістичних термінів на практичному рівні їх вживання (в першу чергу, інтернаціональна граматична термінологія), оволодіти певними навичками перекладу з іноземної мови на рідну: визначення граматичної і відповідної початкової форм слова, знаходження в словнику та «зчитування» в ньому необхідної граматичної інформації та багато іншого. А для цього необхідне формування практичного розуміння різниці між синтетичними та аналітичними мовами, професійне уявлення про граматичну будову латинської мови (в порівнянні з іншими іноземними та рідною мовами), та багато ін.

При вивченні лексики та фразеології латинської мови доцільним буде виконання низки вправ на визначення латинських слів, від яких пішли сучасні інтернаціональні терміни з наступним порівнянням їх значення та вимови в усіх відомих мовах. Наприклад: *філіал, ініціатива, екслібрис, патронат, альтернатива, тотальний, ліберал, нейтральний* та ін.

Так само переклад окремих фразеологічних зворотів з латинської мови на рідну бажано іноді супроводжувати додатковим завданням на переклад їх на інші відомі мови. Наприклад, при розгляданні виразу *Ab ovo usque ad mala* (в буквальному перекладі «Від яйця до яблука»), крім пояснення історії виникнення фразеологізма, пов'язаною з традицією римлян починати обід яйцями и закінчувати його фруктами, можна навести аналогічні неперекладні вислови з англійської, німецької, польської, російської та ін.

Розуміння невідповідності синтаксичних конструкцій подібного типу двох мов дає можливість переходу на наступних заняттях до більш складних питань, як то співвідношення особових та родових форм дієслова в парадигмах першомови та рідної мови, особливості перекладу пасивних або перфектних форм, які фактично «вимагають» попереднього знайомства з різними типами міжмовних трансформацій. Адже «у кожній мові існує звичне вживання слова, виробляються своєрідні кліше (стандартні зразки слововживання, типові схеми словосполучень і синтаксичних конструкцій, а також загальні моделі мовленнєвої поведінки в конкретних ситуаціях), готові формули, слова й словосполучення слів, що використовуються мовцями даної мови» [9: 116].

При вивченні багатьох граматичних тем, наприклад, теми «Іменник» студенти усвідомлюють наявність спільних граматичних категорій, таких як рід, число, істота в різних мовах. Але при цьому виявляється, що в кожній з відомих мов вони мають особливості. Наприклад, кількість відмін або наявність чи особливості категорії відмінку. Вже перші найпростіші вправи на переклад окремих граматичних форм на рідну або відому іноземну мову демонструють такі особливості, як невідповідність роду: *via, ae f* – «шлях»; *vita, ae f* – «життя»; *silva, ae f* – «ліс», *arena, ae f* – «пісок», або лексеми, які не мають відповідних форм однини чи множини (*singularia et pluralia tantum*): *arma, orum* (n) – «зброя»; іменники спільного роду: *civis, is m, f* – «громадянин», «громадянка»; винятки першої відміни чоловічого роду: *nauta, ae – m* – «моряк» та ін.

Як бачимо, специфіка вивчення латинської мови студентами I курсу факультету іноземних мов вимагає особливої уваги до інтегративних процесів, які є основою формування систематичних знань (загальноосвітніх, лінгвістичних, перекладацьких, професійних тощо). Але, як відомо, єдність світу як цілісної системи не виключає, а передбачає якісну різноманітність явищ. Звідси випливають дві тенденції: прагнення відобразити єдину картину світу, подати його як єдине ціле (процес синтезу, інтеграція, системність), друга – глибше і конкретніше пізнати закономірності та якісну різноманітність

структурних систем (процес аналізу, диференціація). Іншими словами, розуміння специфіки латинської мови невід’ємне від розуміння її загальнолінгвістичних характеристик.

Тому починаємо роботу такого типу вже на перших практичних заняттях з зовсім простих завдань на зразок: прочитайте латинські назви місяців і зіставте їх з відповідниками у мовах російській та англійській (німецькій, французькій або іспанській):

Ianuarius (січень) – назва від імені бога Януса; *Februarius* (лютий) – місяць очищень та спокутних жертв; *Martius* (березень) – від імені Марса; *Aprilis* (квітень) – походження назви невідоме; *Maius* (травень) – від імені богині весни Маї;

Iunius (червень) – від імені богині Юнони; *Iulius* (липень) – на честь Імператора Юлія Цезаря; *Augustus* (серпень) – на честь імператора Октавіана Августа; *September* (вересень) – сьомий; *October* (жовтень) – восьмий; *November* (листопад) – дев’ятий; *December* (грудень) – десятий. (Пам’ятаємо, що спочатку рік починався з березня. Звідси – невідповідність між числівниковими назвами римських місяців і порядковими номерами цих самих місяців у сучасному календарі). Подібне завдання можливе для варіантів порівняння назв днів тижня в відомих мовах та ін.

Поступово завдання ускладнюється. Наприклад: напишіть похідні слова, що утворилися в українській мові від латинських *aqua* (вода) і *terra* (земля). Дайте еквіваленти в англійській, німецькій, французькій та іспанській мовах. Або: доберіть з рідної, англійської (німецької, французької чи іспанської) мови слова, що утворилися за допомогою латинської флексії *-tura*, *-sura*. Доповніть ними ряд: укр.: лектура .., англ.: lecture .., фр.: lecture .., нім.: Lektüre .., ісп.: lectura ..

Зазвичай завдання такого рівня добре виконують всі студенти. Труднощі починаються при виконанні вправ з граматичними завданнями, пов’язаними, наприклад, з порівнянням граматичної категорії часу в різних мовах або перекладу граматично невідповідних форм (наприклад: родові та особові форми минулого часу, значення кон’юнктиву в незалежних реченнях, особливості перекладу супінних форм, форм герундія, герундива та ін.).

Як відомо, узагальнені прийоми розумової діяльності діляться на дві великі групи – алгоритмічного типу та евристичного типу. У дослідженнях В.В. Давидова, З.І. Калмикової, Я.А. Пономарьова встановлено, що формування прийомів розумової діяльності алгоритмічного типу – необхідна, але не достатня умова розвитку мислення. Розв’язування предметних задач на основі алгоритмів формують «установку» на дію за зразком, обмежують пошук рамками уже відомих прийомів. Але на перших етапах вивчення нової теми таке завдання просто необхідне. Наприклад, алгоритм визначення типу відмінювання іменників третьої відміни, схеми граматичного розбору різних частин мови, схеми розбору речень різного типу тощо. До речі, схеми та алгоритми різних видів граматичного розбору практично співпадають в різних мовах, тому при вивченні відповідних тем з латинської мови викладач «приречений» на використання вже відомих алгоритмів.

Більш складними вважаються евристичні прийоми, що стимулюють пошук розв’язку нових проблем, відкриття нових для студента знань, включають до процесу міркування наочно-образне мислення. До евристичних прийомів відносяться: виділення головного, істотного у змісті матеріалу, узагальнення, порівняння, конкретизація, абстрагування, аналогія, прийоми кодування, використання структурних моделей або схем. Більшість завдань з перекладу та порівняння різних мов потребує використання саме таких прийомів. Найпростішим серед завдань цього типу вважаються вправи на знаходження «зайвої» форми. Наприклад: *astra*, *templa*, *stella*, *auditoria*. Для правильного виконання цього завдання студент повинен спочатку визначити граматичні форми всіх запропонованих слів, після чого стає можливим виокремлення форми *templa* (форма називного відмінку множини іменника II відміни середнього роду *templum* «храм»), в той час, як усі інші іменники є іменниками жіночого роду I відміни в формі називного відмінку однини. Більш складним буде завдання на вибір потрібного значення багатозначного слова або відокремлення можливих омоформ на зразок *vis* «сила» та «ти бажаєш», *nota* «літера» та «зазнач», *cura* «піклування» та «піклуйся» та ін. Зазвичай, під час виконання таких завдань студенти згадують про

аналогічні явища в інших мовах, наводять відповідні лінгвістичні терміни, знайомство з якими вже почалося в курсі «Вступ до мовознавства».

Інтегративний підхід у навчанні є особливо важливим саме для студентів I курсу, адже він дає можливість розглядати предмет у процесі взаємодії з іншими навчальними дисциплінами, порівнювати закономірності та закони предмету, що вивчається, із закономірностями та законами мов в цілому.

Інтегративна лінія в програмних завданнях з латинської мови поступово знаходить більш детальну реалізацію у використанні навчальних лінгвістичних задач інтегративного змісту. Наприклад, при виконанні завдання з віршованого перекладу творів відомого давньоримського байкаря Федра з наступним порівнянням власного перекладу з вже відомими зі шкільної програми перекладами прославлених українських, російських, англійських, німецьких та ін. авторів, студент помічає спільні, так би мовити, національні особливості цих перекладів, робить висновки про лінгвістичні закономірності (курси «мовознавство», «іноземна мова», художні прийоми («літературознавство», «зарубіжна література»), вплив усної народної творчості (дисципліна « усна народна творчість»). Порівняйте хоча б російську «хитрую лисицю» з українським «хитрим лисом».

Як бачимо, завдання інтегративного змісту – це завдання творчого характеру із потужним лінгвістичним наповненням, зі складною структурою взаємозв'язків між компонентами різних рівнів.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Выготский Л.С. Психология. – М.: ЭКСМО-Пресс, 2000. – 108 с.
2. Голубцова І. Латинська мова як засіб інтеграції в європейський освітній простір//Освіта. Технікуми. Коледжи. – 2006. № 2(15). – С. 19–20.
3. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения. – М.: ИНТОР, 1996. – 544 с.
4. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
5. Козловська І.М. Філософсько-методологічні аспекти інтеграції знань у змісті сучасної освіти „Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1999. – №3. – С. 51–56.
6. Костюк Н.Т. Интеграция современного научного знания.– 1984. –221 с.
7. Матеріали міністерства науки і освіти України щодо впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III-V рівнів акредитації. – К., 2003.
8. Мелюхин С.Г. Интеграция научного знания //Философия и современность. М., 1971. – 203 с.
9. Основи перекладознавства: Навчальний посібник / За редакцією А.Є.Нямцу – Чернівці: Рута, 2008. – 312 с.
10. Таривердиева М.А. Когда латынь превратилась в «мертвый» язык?//Иноземна філологія. – 1980. –. Випуск 60. – № 17. – С. 101–107.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Оксана Ріжняк– доцент кафедри перекладу та загального мовознавства факультету іноземних мов Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: історична лексикографія та методика викладання латинської мови.

ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОЛЕКТИВНИХ ФОРМ РОБОТИ НА ЗАНЯТТІ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Оксана СЕРНЯК (Тернопіль, Україна)

У статті розглянуто основні теоретичні підходи, методичні шляхи та відображення практичного досвіду впровадження колективних форм роботи на занятті з іноземної мови.

The article deals with theoretical approaches, methodical ways and practical means of implementation of cooperative learning in teaching English as a foreign language.

Процес гуманітаризації освіти висуває особливі вимоги до вчителя іноземної мови, які полягають у володінні методами організації навчально-пізнавальної діяльності учнів з метою створення умов для забезпечення іншомовної комунікативної компетентності учнів та здійснення продуктивних змін у духовній сфері учня як окремої особистості.

Формування комунікативної компетентності сучасного учня можливе лише у процесі успішної реалізації міжособистісної взаємодії педагога з учнем, з усім учнівським колективом, а також взаємодія між самим учнями – суб'єктами навчально-виховного процесу. У центр розгляду сучасні дослідження з методики навчання іноземних мов ставлять навчальну діяльність, у якій головними чинниками є взаємодія учасників навчально-виховного процесу, їх особистісне спілкування у спільній навчально-пізнавальній діяльності.